

Jaarverslag van het Wandeloverleg Zuid-Holland (WOZH) en regio Zuid-Holland van TeVoet over het jaar 2020

Concept 2 april 2021

Samenstelling Wandeloverleg

Het overleg had/heeft 11 vaste leden die verspreid over de provincie wonen: Harm Bodewes/Ciska Glerum, Bert de Boer, Peter Both, Ben Holtslag, Henk Marius, Jaap Mels, Ettjen Modderman, Michiel van Mourik Broekman, Jan Rijnsburger, Kees Rotteveel en Lia Trimp.

Herman Amptmeijer heeft WOZH verlaten, op 12 maart hebben we afscheid van hem genomen. Voor hem in de plaats kwam in de loop van 2020 Jaap Mels. Harm Bodewes heeft in de loop van het jaar WOZH verlaten. In zijn plaats kwam Ciska Glerum.

Voor de Ablasserwaard werd naar een vertegenwoordiger gezocht, maar die is nog niet gevonden. Met de verhuizing van Bert de Boer van Schiedam naar Voorschoten geldt dat ook voor de Zuid-Hollandse eilanden.

Eind 2020 telde het overleg vier agendaleden: Eeffien Huizing, Frans Meijdam, Rien van den Berg en Nico van Delft (bestuurslid TeVoet, woonachtig in ZH).

Vier Bijeenkomsten. 29 jan, (31 maart ging niet door vanwege Corona), vanaf 12 juni vergaderden we via Zoom, 26 aug, 28 okt.

Relatie met TeVoet. Acht vaste leden van WOZH zijn lid van TeVoet, vereniging van wandelaars. Dit verslag vormt daarmee ook het overzicht van de activiteiten over 2020 van de regio ZH van TeVoet. Jan Rijnsburger is in 2020 toegetreden tot het landelijke bestuur van TeVoet.

Discussie over opheffen TeVoet. In het begin van het jaar speelde de discussie of TeVoet samen zou gaan met Wandelnet. WOZH heeft zich uitgesproken voor samenwerking, maar tegen samengaan, omdat Wandelnet een Stichting is en TeVoet een Vereniging met leden en omdat het doel van TeVoet, politiek druk uitoefenen om onverhard te kunnen blijven wandelen, niet bij Wandelnet geborgd is.

Wandelingen. De nieuwjaarswandeling werd op 18 januari georganiseerd door Jan Rijnsburger. Hij startte in Schiedam, verkende dit keer nieuwe natuur op de grens van stad en land en het eco-aquaduct over de A4. Een impressie is opgenomen op de website van TeVoet. Er waren in de rest van het jaar geen wandelingen i.v.m. Corona.

Lopend Vuur. Leden van het overleg hebben bijdragen geleverd aan het ledenblad *Lopend Vuur* van TeVoet. Jan Rijnsburger maakt namens het bestuur deel uit van de redactie.

Jubileum TeVoet. Michiel van Mourik Broekman heeft het initiatief genomen om Jubileum wandelingen op de website van TeVoet te plaatsen. Ettjen Modderman heeft meegewerkt aan de redactie en Rien van den Berg aan het tekenen van de kaartjes. Een aantal leden van WOZH heeft een wandeling ingestuurd.

Relatie met Wandelnet. Personele unies. De provinciaal vertegenwoordiger van Stichting Wandelnet is Bert de Boer, die tevens lid is van WOZH. Een aantal WOZH-leden beheert een stuk van een LAW.

Routeplanner. Wandelnet beheert de routeplanner. Vanuit WOZH hebben we aangegeven er niet gelukkig mee te zijn. Hij werkt niet goed. In januari hebben Peter Both en Bert de Boer daarover een bespreking belegd met Wandelnet en de provincie. Dit heeft geleid tot een verbeterde versie, maar ook deze is nog lang niet optimaal. Naast dat onduidelijk is of de routes onverhard of verhard zijn, is niet aangegeven of je je hond mag meenemen en of de route is afgesloten tijdens het broedseizoen. We gaan regio-gewijs voor de hele provincie inventariseren welke route (stukjes tussen knooppunten) verhard of onverhard zijn, of er wel/niet honden zijn toegestaan en of het broedseizoen beperkingen oplegt om input te hebben voor een verbeterde versie. Voor veel regio's waren deze gegevens bekend, voor enkele niet, zie het regionale gedeelte van dit verslag.

Relatie met Staatsbosbeheer. SBB heeft het beheer in Zuid-Holland van Voorne-Putten, Rozenburg, IJsselmonde, Hof van Delfland Gouwe Wiericke en Krimpenerwaard. SBB zou zich terugtrekken na de komst van een routebureau, maar is van gedachten veranderd. Het is voor SBB als beheerorganisatie belangrijk om vrijwilligers ter plaatse te hebben met gebiedskennis, die knelpunten kunnen aandragen, bij vragen ter plaatse kunnen kijken en oog houden op gebiedsontwikkelingen. Het WOZH werkt hiervoor samen met Staatsbosbeheer.

Activiteiten op provinciaal niveau.

Routebureau. In voorgaande jaren hebben we bij de provincie een actieve rol gespeeld bij de verkenning van de mogelijkheid van een provinciaal routebureau. We hebben uitgebreid gelobbyd voor het wandelbelang. Daar is heel veel energie in gaan zitten.

Lopen is opgenomen in het provinciale coalitieakkoord, in de hoofdstukken 'Bereikbaar Zuid-Holland' en 'Gezond en veilig Zuid-Holland'. In de loop van 2020 werd echter duidelijk dat er geen geld beschikbaar zou komen voor provinciaal routebureau. Over de uitwerking van een soort van virtueel platform was eind 2020 nog discussie. In plaats daarvan beoogt de provincie een platform in te stellen waarbij beheers- en belangenorganisaties zijn betrokken. De uitwerking daarvan vindt plaats in 2021.

Beleidsverkenning Lopen. Dit jaar verscheen de Beleidsverkenning Lopen van de provincie, een verkenning naar de maatschappelijke kosten en baten van lopen en naar loopbeleid nationaal, provinciaal en gemeentelijk. De beleidsverkenning is bedoeld als een eerste stap op weg naar loopinclusief omgevingsbeleid en een veilige, gezonde en aantrekkelijke loopomgeving. De beleidsverkenning concludeert dat investeren in lopen een hoog maatschappelijk rendement heeft. De beleidsverkenning betreft de provincie bij de uitwerking van het provinciale sport- en recreatiebeleid.

Omgevingsverordening. In mei-juni lag de ontwerp-omgevingsverordening van de provincie ZH ter inzage. Daarover is op 19 juni een zienswijze ingediend namens Wandelnet en TeVoet. Deze zienswijze is afgestemd met de Fietsersbond. De omgevingsverordening is een vrij technisch en juridisch verhaal met veel 'beschermingsartikelen'. We hebben geconstateerd dat het belang wat de provincie in het coalitieakkoord hecht aan een

aantrekkelijke leefomgeving waarbij het lopen en wandelen meer moet worden gefaciliteerd niet of nauwelijks terugkomt in de omgevingsverordening. Dit geldt ook voor de doelen van de Omgevingsvisie van de provincie. Bovendien is in de zienswijze aangehaakt op de groeiende betekenis van wandelen voor een gezonde leefomgeving, wat het pandemie jaar 2020 nog eens heeft onderstreept. Een aantal concrete suggesties zijn ingediend om de omgevingsverordening op het vlak van lopen en wandelen te verbeteren, waaronder het behoud en de bescherming van onverharde paden.

De verdere procedure van vaststelling van de omgevingsverordening heeft vertraging opgelopen onder meer als gevolg van het jaar doorschuiven van de Omgevingswet op nationaal niveau. De verwachting is dat de procedure tot vaststelling van omgevingsverordening 1^e helft 2021 zal worden vervolgd. (auteur: Ben Holtslag)

Fiets-wandeloverleg. Peter en Bert hebben op 15 oktober jl. fiets-wandeloverleg gehad met Allard Pannekoek van de provincie Zuid-Holland. De provincie heeft een Toekomstagenda snelfietsroutes opgesteld met de ambitie om in 2025 alle grote steden van Zuid-Holland te verbinden met comfortabele, veilige fietsroutes. De vraag is of in het geval dat wandelroutes over fietspaden lopen deze ambitie niet leidt tot onveilige situaties voor de wandelaar. Scheiding van fietsen en wandelen verdient dus sterk de voorkeur. Enkele leden van het WOZH zijn aanspreekpunt voor ontwikkelingen op lokaal niveau van fietspaden.

Ontwikkelingen in 2020 per regio.

Regio Delfland (Jan Rijnsburger)

Jan is lid van de werkgroep Paden van de Midden Delfland Vereniging (MDV). Vanuit deze werkgroep wordt contact onderhouden met Staatsbosbeheer (SBB) over beheer en onderhoud van WRN Hof van Delfland. Vrijwilligers van MDV en TeVoet controleren jaarlijks de markeringen van het wandelnetwerk in het gebied. MDV is bezig haar werkzaamheden uit te breiden naar het gebied ten oosten van de A13. De werkgroep Paden heeft daar vijf nieuwe ommetjes gemaakt. Ook is er een overleg geweest met Natuurmonumenten over natuurontwikkeling en wandelpaden in de omgeving van landgoed De Tempel bij Overschie.

Regio Goeree-Overflakkee (Bert de Boer).

Gemeente Goeree-Overflakkee heeft besloten het kerkenpad Ouddorp aan de openbaarheid te onttrekken. Ondanks drie zienswijzen die voor behoud van het Klarenbeeksepad pleiten, stemde een meerderheid van de gemeenteraad van Goeree Overflakkee voor het onttrekken aan de openbaarheid van dit cultuurhistorisch waardevolle kerkenpad. Alleen de ChristenUnie is tegen en steunt de zienswijze van TeVoet, waarin wordt voorgesteld het pad deels te verleggen om de privacy van de aanwonende eigenaar te beschermen. De aandacht voor het Klarenbeekse pad heeft er gelukkig wel voor gezorgd dat de kerkenpaden op de politieke agenda terecht zijn gekomen. De gemeenteraad heeft in een eerdere motie erop aangedrongen de status van de overige kerkenpaden in de gemeente te verduidelijken. B&W hebben toegezegd de motie uit te voeren.

Te Voet ZH vindt dat het Klarenbeeksepad beschermd moet worden en beraadt zich nog op mogelijke juridische vervolgstappen. Daarbij zal worden onderzocht of kan worden samengewerkt met andere groepen die voor het behoud van het Klarenbeeksepad zijn.

Regio Alphen a/d Rijn en Zuidplas (Lia Trimp en Ciska Glerum)

Rijn- en Veenstreek en Zoeterwoude (Lia Trimp).

De boerenlandpaden in dit gebied worden onderhouden door De Groene Klaver, een agrarische natuurvereniging. In 2019 is een vrijwilliger dag gehouden, waarbij vrijwilligers een boerenland pad in het gebied hebben gecontroleerd. Daarna zijn alle paden gecontroleerd. De Groene Klaver heeft de aangeleverde knelpunten opgelost in 2020. Aandachtspunt blijft het onderhoud van de boerenlandpaden rondom Alphen: vooral de akkerbouwers geven geen ruimte aan de wandelaar ondanks hun contract.

In Bodegraven is met ProRail gesproken over een alternatief voor de NABO: een zitpontje door een duiker is aangevraagd bij de gemeente Reeuwijk-Bodegraven. In 2020 heeft de gemeente Bodegraven dit afgeblazen: er komt een nieuwe duiker, waarin geen zitpontje komt. Te Voet kan een bezwaar indienen.

Er komt in fietsbrug in Alphen a/d Rijn over het Aarkanaal.

In Nieuwkoop komt een wandelverbinding tussen natuurgebied De groene Jonker en het natuurgebied Ruygeborg.

Zuidplas (Ciska Glerum)

In 2020 hebben wij de ontwikkelingen gevolgd met betrekking tot een doorgetrokken wandelpad van de Rottemeren naar het Bentwoud: het Verlengde Molengangpad. Er is een Zoomgesprek geweest tussen Marieke de Gast van Staatsbosbeheer en Ciska Glerum en Lia Trimp om te pleiten voor een wandelstrook naast het geplande fietspad.

Die vraag is niet gehonoreerd: *“de wandelaar loopt op eigen risico”*, was het antwoord. Ook de vraag naar een alternatief aan de westzijde van de Rotte is terzijde geschoven: dat paste niet in de scope.

TeVoet en Platform Mooi Zuidplas hebben gezamenlijk een brief gestuurd naar de wethouder van de gemeente Zuidplas. Hoewel er geen antwoord is ontvangen, heeft de wethouder wel gepleit voor het belang van de wandelaar in deze.

Er is een snelfietspad tussen Gouda en Rotterdam gepland dat ook over het grondgebied van de gemeente Zuidplas loopt. De route in Zuidplas zou gaan langs de Ringvaart, wat TeVoet een slecht idee vindt omdat daar ook de LAW het Grote Rivierenpad loopt. Acties van omwonenden hebben ertoe geleid dat er naar een alternatieve route wordt gezocht. Daarnaast loopt het Grote Rivierenpad tussen Moordrecht en Nieuwerkerk aan den IJssel over een druk fietspad onder aan de IJsseldijk. Peter Both en Ciska Glerum onderzoeken een alternatieve route over de onverharde dijk langs de Ringvaart. Overleg hierover loopt nog.

Regio Krimpenerwaard (Peter Both)

In de Krimpenerwaard is het wandelknooppuntennetwerk door ons gecontroleerd. Nu er geen routebureau ZH komt heeft SBB het onderhoud van de markeringen en de onverharde paden weer op zich genomen. In april is er een zienswijze ingediend op de concept Wegenlegger, omdat drie tracés als verhard werden benoemd die in werkelijkheid een halfverharding hebben. Wij zijn in het gelijk gesteld. Over de wandelverbinding van de Haastrechtse Tiendweg met de wijk Goverwelle is net als de jaren ervoor veel overleg

geweest met de provincie ZH, echter tot nu toe zonder concreet resultaat.

De gemeente Krimpenerwaard heeft aangegeven het huidige half verharde fietspad door het natuurgebied de Hooge Boezem achter Haastrecht te willen asfalteren. TeVoet heeft mede namens Wandelnet en ZHL hiertegen bezwaar gemaakt. In november heeft op ons nadrukkelijk verzoek nog een Bestuurlijk Overleg met de wethouder plaatsgevonden waar wij nogmaals onze bezwaren onder woorden hebben gebracht en gevraagd hebben om een genuanceerde benadering. Tot op heden is er nog geen besluit genomen.

Regio Lopikerwaard (Peter Both)

Over de Lopikerwaard is te melden dat het project Sterke Lekdijk is gestart waarbij de dijk tussen Schoonhoven en Jaarsveld wordt verbreed. Langs en onderaan lopen de nodige wandelroutes en TeVoet heeft aangegeven dat deze behouden moeten blijven. Er is tevens een aantal verbeteringen en uitbreidingen aangegeven. Deze zijn in 2020 verder uitgewerkt. Daarnaast is er ook een werkgroep gevormd voor het traject Salmsteke/Jaarsveld Vreeswijk. TeVoet heeft voor dit traject aangegeven de bestaande routes te willen behouden maar ook een aantal nieuwe routes voorgesteld. In dit gebied lopen nauwelijks wandelroutes, terwijl het gebied er zich goed voor leent. Verder is het plan voor een nieuw Klompenpad vanuit jachthaven Marnemoende te ontwikkelen.

Hollandsche IJsselpad

Verder heeft TeVoet een actieve rol gespeeld bij het verlengen van het Hollandsche IJsselpad van de Waaiersluis naar Krimpen aan den IJssel. De route die van Klaphek (IJsselstein) langs de hele Hollandsche IJssel loopt, is vorig jaar gereed gekomen en daar is een uitgebreide wandelkaart van gemaakt.

Regio rondom Dordrecht (Michiel van Mourik Broekman)

Drechtsteden (Dordrecht, Papendrecht, Alblasserdam, Sliedrecht)

Omgevingsvisie. De Omgevingsvisie van Dordrecht was aanleiding voor het indienen van een zienswijze. Die hield een pleidooi in voor het toegankelijk maken voor wandelaars van de dijken aan de oost- en de zuidkant van het eiland, en voor het toegankelijk maken van twee polders, de Otterpolder en de polder Stededijk.

Otterpolder, deze polder ten oosten van de stad Dordrecht grenst aan de Ottersluis en het recreatiegebied de Merwelanden. De polder is alleen per boot bereikbaar, is eigendom van Staatsbosbeheer. De pacht loopt binnenkort af en Te Voet heeft bij Staatsbosbeheer het verzoek neergelegd om de kades rond de polder open te stellen voor wandelaars. Hier is nog geen besluit op genomen

Polder Stededijk, De kades rond deze polder die gelegen is ten oosten van de Helsluis zijn toegankelijk voor wandelaars, maar het gebied is alleen bereikbaar per boot. Met de openstelling van de Helsluis voor dit doel is nog geen vordering gemaakt. We zullen pleiten voor een trekpontje als verbinding

Waterschap Hollandse Delta. Samen met het platform Duurzaam Dordrecht is in een gesprek met het waterschap gepleit voor een actievere opstelling ten aanzien van Recreatief Medegebruik. Het gaat daarbij vooral om het open stellen voor wandelaars van grasdijken. Het heeft geen resultaat opgeleverd.

Werelderfgoed Kinderdijk Er is vaak zo'n drukte van bussenvol toeristen dat gedacht wordt om het bezoekersaantal te beperken door toegang te heffen. Te Voet en Wandelnet mogen

mee inspreken en benadrukken dat er een LAW en andere wandelroutes doorheen lopen en dat voor hen een doorgangkaartje van € 8 voor een kilometer voetpad absurd hoog is.

IJsselmonde (Zwijndrecht, Hendrik Ido Ambacht, Ridderkerk, Barendrecht, Albrandswaard, Slikkerveer en Rotterdam Zuid). Rotterdam Zuid is nu toegevoegd aan dit wandelnetwerk. Er is een nieuwe kaart gemaakt waar het complete gebied op staat. Het beheer wordt gevoerd door Staatsbosbeheer. Een groep van 8 vrijwilligers zorgt voor een tweejaarlijkse controle.

Brabantse Biesbosch. Een nieuw wandelnetwerk is tot in detail ontworpen. Met name de Noordwaard, dat van landbouwpolder is omgevormd tot een doorstromingsgebied voor “Ruimte voor de rivier” is nu een gebied geworden met veel water en onverharde kades waarop het mooi wandelen is. Het hele gebied is nu gemarkeerd met een knooppuntensysteem. Zo is er mét de Zuid-Hollandse Biesbosch een uitgestrekt en interessant wandelgebied ontstaan.

Alblasserwaard Vijfherenlanden. Het gebied is nu gesplitst in een Utrechts en Zuid-Hollands deel. Vijfherenlanden wordt nu beheerd vanuit de provincie Utrecht. Een enthousiaste groep vrijwilligers controleert eens per jaar de markeringen.

Regio rondom Den Haag (Ettjen Modderman)

In de tweede helft van het jaar heeft Ettjen de coördinatie van de controle van het wandelroutenetwerk Duin Horst en Weide DHW (=het gebied tussen Den Haag, Zoetermeer en Leiden) op zich genomen. Een aantal WOZH-leden en vier wandelende vriend(inn)en controleerden informatieborden, knooppunten en pijlen en voerde fouten in op meldpuntroutes.nl. Zij inventariseerden of de routes verhard of onverhard waren. Dat was voor deze regio niet bekend. Er werden diverse voorstellen voor alternatieve routes gedaan, o.a. een aanvulling op het wandelknooppunten netwerk in het nieuw aangelegde recreatiegebied Nieuwe Driemanspolder.

Geert Jan Rozendaal als vertegenwoordiger van DHW was voor dit project opdrachtgever aan TeVoet (landelijk) en betaalde voor de diensten. Daardoor is het barrièrepotje van TeVoet gespekt. De manco's in en de aanvullingen op de markering worden in 2021 gerealiseerd door Folkersma.

Bollenstreek (Jaap Mels)

Er is vanaf het 3de kwartaal contact gelegd met de betrokken gemeentes, de Agrarische natuurvereniging en enkele betrokken personen in dit gebied.

Daaruit resulteerden de volgende wijzigingen en activiteiten.

1. In het bollengebied van Noordwijk is er aan de Zwarteweg, tussen knooppunten 24/25, een afslag bijgekomen (nieuw knooppunt 61) door de polder Vinkeveld (onverhard over kwekerspercelen) naar Het Laantje (nieuw knooppunt 62, tussen 23 en 16).

Dit op initiatief o.a. van Jan Hoogeveen van de ANLV Geestgrond.

2. In Lisse is op initiatief van de gemeente vanaf de Vennestraat een voetpad gekomen (richting zuid) naar Huis Dever. Dit als uitbreiding van een plaatselijke rondwandeling.

Bedoeling is dat dit t.z.t. wordt doorgetrokken naar knooppunt 19 en aldus zal aansluiten op de route door de Lisser Poelpolder.

3. In Hillegom, aan de Nieuweweg tussen knooppunten 59 en 58, is een klinkerpad gekomen dat aan de zuidzijde het monumentale bos van Vogelenzang (de instelling ligt zelf in de

gemeente Bennebroek, provincie Noord-Holland) ontsluit, zodat dit kan worden opgenomen in het netwerk. Ik heb begrepen van Lisse dat aan bewegwijzering wordt gewerkt. Bij mijn laatste bezoek vorig jaar was dat nog niet uitgevoerd.

4. Tussen de knooppunten 66-68-69, in de gemeente Katwijk, wordt een fietspad-met-voetpad aangelegd door het duin. Bij mijn laatste bezoek, zomer 2020, was er nog rul zand. Na overleg met mevrouw Heidekamp van de gemeente Lisse heb ik op verzoek de volgende wijzigingen voorgesteld:

5. Vanaf knooppunt 16 (of 89) in Oegstgeest naar knooppunt 88 in Valkenburg heb ik een alternatief voorgesteld, over openbare paden en wegen door de wijk Rhijngeest, waarvan onverhard door bos Rhijngeest.

De bestaande route is minder aantrekkelijk voor wandelaars en dreigt bovendien binnenkort te worden versperd door bouwwerkzaamheden.

6. In Noordwijk heb ik een variant voorgesteld, eveneens over bestaande, publiek toegankelijke paden, in de LAW 5-2 tussen de knooppunten 80 en 64, grotendeels onverhard door het natuurgebied Langeveld van het ZHL.

7. Opnieuw heb ik het verzoek gedaan de mogelijkheid te onderzoeken van een doorsteek vanaf het landgoed Leeuwenhorst in de gemeente Noordwijk naar de Duinweg met aansluiting op de paden door het duingebied.

Bij de totstandkoming van het netwerk bleek medewerking van de perceeleigenaren niet haalbaar (of niet geprobeerd?). Op dit moment is het duingebied aldaar alleen te bereiken over wegen en vervolgens door de bebouwde kom van Noordwijk of Noordwijkerhout.

Ik heb in 2020 nog geen contact gezocht met de gemeente Lisse over deze toevoegingen.